

WAT ZOU
CLEOPATRA
DOEN?

E. Foley en B. Coates

WAT ZOU
CLEOPATRA
DOEN?

Levenslessen van 50 uitzonderlijke vrouwen

Vertaald door Monique ter Berg
Met illustraties van Bijou Karman

2019

THOMAS RAP

AMSTERDAM

Voor het vertalen van de citaten heeft de vertaler gebruikt gemaakt
van de volgende bronnen:

Sappho en Jezelf steunen, pagina 83; vertaling van Paul Claes

Emily Dickinson en Leven zonder fomo, pagina 116:

Emily Dickinson: *Verzamelde gedichten*. Vertaald en van commentaar
voorzien door Peter Verstegen. Van Oorschot, 2011

Emily Dickinson: *Gedichten I*. Vertaald en van commentaar voorzien
door Peter Verstegen. Van Oorschot, 2005

Cleopatra en Je familie in het gareel houden, pagina 20:

De werken van William Shakespeare, vertaling door
L.A.J. Burgersdijk, E.J. Brill 1886

Copyright © 2018 Elizabeth Foley en Beth Coates

Copyright Nederlandse vertaling © 2019 Monique ter Berg

Oorspronkelijke titel *What Would Boudicca Do?*

Oorspronkelijke uitgever Faber & Faber

Omslagontwerp bij Barbara

Omslagillustratie Bijou Karman

Foto auteur Noor Sufi

Vormgeving binnenwerk Aard Bakker, Amsterdam

Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 90 004 0014 6

NUR 320

thomasrap.nl

Voor Jeanie,
Leo, Barney,
Lola, Iris
en Joseph

Inhoudsopgave

- 11 **Inleiding**

- 17 **Cleopatra en *Je familie in het gareel houden***
- 21 **Annie M.G. Schmidt en *Liefde voor je werk***
- 25 **Mary Wollstonecraft en *Jezelf feminist noemen***
- 31 **Mae West en *Houden van je lijf***
- 37 **Rosa Parks en *Het opnemen tegen bullebakken***
- 41 **Mina Wylie, Fanny Durack en *De kunst van vriendschap tussen vrouwen***
- 45 **Akiko Yosano en *Blij met je boobies***
- 51 **Chevalier d'On en *Genderbending***
- 57 **Hypatia en *Een trotse nerd zijn***
- 63 **Megan Lloyd George en *Uit de schaduw van je ouders stappen***
- 69 **Kenau Simonsdochter Hasselaer en *De balans tussen werk en privé***
- 75 **Fe del Mundo en *Inspirerende zussen***
- 79 **Sappho en *Jezelf steunen***
- 85 **Emmeline Pankhurst en *Er flink tegenaan gaan***
- 91 **Frida Kahlo en *Het ontdekken van je eigen stijl***
- 97 **Ada Lovelace en *Hoe overleef je een gebroken gezin***
- 101 **Mekatilili wa Menza en *Je ritme vinden***

- 107 Wang Zhenyi en *De geboorte van een wetenschapster*
- 113 Emily Dickinson en *Leven zonder fomo*
- 119 Phoolan Devi en *Niet ladylike zijn*
- 125 Boudicca en *Opkomen voor jezelf*
- 131 Elisabeth Samson en *Op de kleintjes letten*
- 135 Dorothy Parker en *Het aanpakken van eikels*
- 141 Fanny Cochrane Smith en *Het vinden van je eigen stem*
- 147 Marie Stopes en *Niet (per se) kinderen krijgen*
- 153 Betty Ford en *Weten wanneer het genoeg is*
- 159 George Eliot en *Mooi is anders*
- 165 Odette Sansom en *Je gezicht redden*
- 171 Althea Gibson en *Je mentor vinden*
- 177 Elizabeth I en *Spreken met swag*
- 183 Agatha Christie en *Ludduvuddu*
- 189 Grace Hopper en *Je flaters onder ogen zien*
- 195 Soraya Tarzi en *De taakverdeling aan het thuisfront*
- 201 Catharina de Grote en *Omgaan met roddels*
- 207 Hedy Lamarr en *Weten wat je waard bent*
- 213 Eleonora van Aquitanië en *Omgaan met overspel*
- 219 Coco Chanel en *Zeg het met kleren*
- 225 Nell Gwyn en *Schaamteloos zijn*
- 231 Rosalind Franklin en *Lastig zijn*
- 237 Keizerin-weduwe Cixi en *De baas spelen*
- 243 Maria Reigersberg en *Netwerken*
- 249 Caroline Haslett en *Maak het je makkelijk*
- 255 Amelia Earhart en *Je eigen naam houden*
- 259 Sacagawea en *Je nergens door laten weerhouden*
- 265 Masako Katsura en *Ervoor gaan*
- 269 Enheduanna en *Je creativiteit prikkelen*

273	Josephine Baker en <i>Alles hebben</i>
279	Koning Victoria en <i>Je verdriet te boven komen</i>
285	Mary Seacole en <i>Onbehoorlijk ouder worden</i>
289	Aletta Jacobs en <i>Tegen de stroom in zwemmen</i>
293	Nawoord
297	Bronnen
303	Dankwoord

Inleiding

Als je mocht kiezen, wanneer zou jij dan willen leven? In de mystieke beschaving van de oude Egyptenaren? In de revolutionaire renaissance van de zestiende eeuw? Of liever in de sexy, stijlvolle jaren zestig à la *Mad Men*? Het enige minpunt is dat je een rijke man moet zijn als je voor een andere tijd dan de onze zou kiezen. Voor vrouwen waren al die eeuwen vóór de twintigste eeuw niet bepaald aantrekkelijk, want basale zaken als stemrecht, een goede opleiding of zelf je geliefde kiezen, kon je wel vergeten.

Dit boek komt voort uit een vergissing. We hadden het zó gezellig in onze kleine, progressieve bubbel, dat we dachten dat de dames het inmiddels allemaal goed voor elkaar hadden. Maar tijdens onze vrolijke het-feminisme-heeft-gewonnen-parade begon het zachtjes nieuws te regenen. Plotseeling leek vrouwenhaat weer hip (Weinstein en Pussygate zijn twee goede voorbeelden) en zagen we onszelf bezorgd naar het verleden kijken, op zoek naar geruststelling en inspiratie: geruststelling dat de wereld nog steeds vrouwvriendelijker wordt; en inspiratie van de geweldige vrouwen die zich lang geleden niet klein lieten krijgen. Gelukkig hebben we allebei gevonden.

Het resultaat van onze speurtocht is deze zakgids over onze heroïsche zusters die in veel zwaardere tijden leefden,

maar toch de leiding over hun eigen leven hebben genomen en de wereld naar hun hand hebben gezet. Als vrouwen in tijden van genadeloze, onbeschaamd seksistische onderdrukking een manier hebben gevonden om te bloeien en te stralen, dan moeten wij dat ook kunnen. We hadden het met elkaar over de vrouwen die geschiedenis hebben gemaakt ondanks het feit dat het grootste deel van die geschiedenis door rijke mannen werd vastgelegd en bevolkt. Deze dames – de Elizabethen en de Cleopatra's – leidden ons naar minder bekende voorbeelden van vrouwelijk succes in vervlogen tijden zoals Fanny Cochrane Smith, Wang Zhenyi en Sophia Duleep Singh.

We ontdekten dat ondernemende vrouwen het vroeger veel moeilijker hadden en dat een voortijdige dood niet onwaarschijnlijk was, maar het valt niet te ontkennen dat zich vandaag de dag nieuwe en andere uitdagingen aandienen. Het leven van jonge vrouwen kan tegenwoordig behoorlijk lastig zijn: we zwemmen in door haaien onveilig gemaakte sociale-mediawateren, zijn voortdurend in de weer met de balans tussen werk en privé en worden aangemoedigd om ons spiegelbeeld te verafschuwen in de hoop dat we meer sportkleding zullen kopen, en in de tussentijd moeten we ook nog zien om te gaan met de eeuwenoude schaduw van patriarchale onderdrukking die ons onder andere *mansplaining*, *manspreading* en *maninterrupting* en erger heeft opgeleverd. We zijn er nog lang niet met het feminisme, maar anders dan veel van de dames in dit boek, leven wij tenminste in een wereld waarin het feminisme is uitgevonden.

Als het donker wordt hebben we allemaal een poolster nodig. Vrienden, moeders, zusjes en collega's kunnen hun

licht laten schijnen op onze problemen en velen van ons zullen zich afvragen ‘Wat zou Beyoncé hebben gedaan?’ als ze in hun persoonlijke en beroepsleven op de proef worden gesteld, maar Queen Bey is niet het enige inspirerende voorbeeld dat we hebben. Voor advies kunnen we ons wenden tot de beroemdste vrouwen uit de geschiedenis; de zusters die ons zijn voorgegaan in wetenschap, politiek en kunst, die uitblonken in vindingrijkheid, creativiteit en hun zaakjes meestal relaxed wisten af te handelen.

In welke wijsheid kunnen Cleopatra, Cixi of Sappho ons vanuit de nevelen van verre tijden laten delen? Ze leefden in eeuwen waarin ondergoed nog niet eens was uitgevonden en vrouwen in de pikorde net iets onder het vee stonden. Ze zouden niet weten wat ze met een smartphone aanmoesten, maar allemaal probeerden ze hun weg te vinden onder omstandigheden waarvan we de echo nog steeds horen. Geschiedenis is een continuüm en ook onder totaal andere omstandigheden hadden vrouwen te maken met gezinnen, wilden ze werk dat hun voldoening gaf en zaten ze in over hun uiterlijk. In ons onderzoek kwamen we vrouwen tegen die telkens weer werden onderschat, die om moesten gaan met een onrealistisch beeld van een ideaal lichaam, overstelpt werden door huishoudelijk werk, het hoofd moesten bieden aan bullebakken en worstelden met relaties... De lijst gaat nog verder. En of we nu in het Oude Egypte, de Gouden Eeuw van het Russische Keizerrijk, het gekoloniseerde Amerika of in Parijs in oorlogstijd waren, merkwaardig genoeg stelde het ons gerust dat al onze volstrekt unieke vrouwen toch iets met elkaar gemeen hadden.

We vonden het fascinerend dat in hun verhalen vaak dezelfde thematiek terugkwam: als kind hadden ze vaak

ouders die hen ‘als jongen’ hadden opgevoed (oftewel meer hadden geleerd dan borduren), maar veel van hen moesten ook hun school onderbreken om voor hun familie te zorgen; velen werden beroemd onder een andere naam dan die ze bij hun geboorte hadden meegekregen; een flink deel gedroeg zich op seksueel vlak onconventioneel voor hun tijd; en de meesten waren echte strebers: ze werkten hard en moesten het nodige pikken van de nodige vijanden om te bereiken wat ze wilden bereiken. Tegenwoordig vindt iedereen alles #inspirerend, maar echt, hoe vaker we het over deze vrouwspersonen hadden, hoe enthousiaster we werden en hoe meer we ons door hun boodschap gesterkt voelden.

We werden verliefd op vrouwen zoals wetenschapper en gokker Ada Lovelace, die haar jeugd in een gebroken gezin te boven wist te komen en een pionier werd in moderne informatica; we maakten gebruik van de geweldige spreekvaardigheid van Elizabeth I toen we op ons werk presentaties moesten geven; van de fantastische Frida Kahlo kregen we tips over het ontdekken van onze eigen stijl en leerden we waarom dat niet oppervlakkig is. We keken naar de manier waarop deze vrouwen omgingen met assertiviteit, missers, beroerde relaties, vriendinnen, rouw, de angst om door de mand te vallen, ontrouw, kinderen (of niet), politieke betrokkenheid en echt belangrijke stuff als fomo* en wat ze van hun boobies vonden. En het was zo inspirerend! We hebben zoveel geleerd! Wist je dat Frida Kahlo door een bijna fataal busongeluk haar droom om dokter te worden moest laten varen en zich op schilderen is gaan richten? Dat Odette Sansom, de Franse huisvrouw die het George

* FOMO: *fear of missing out*

Cross heeft gekregen voor haar heldendaden in het geheime Special Operations Executive, per vergissing spion werd? Dat Mrs. Beeton, een van de eerste huishoudgodinnen, eigenlijk plagiaat pleegde? Dat ze de meeste van haar recepten van haar lezers overnam en dat ze beslist geen keukenprinses was?

Onze vrouwen zijn volmaakt onvolmaakt en je kunt niet zeggen dat ze een ideaal leven hebben geleid, maar ze waren allemaal bijzonder op hun eigen geweldige manier. Dus sluit je aan bij onze rondleiding langs de powergirls uit de geschiedenis die elk stereotype ontkrachten, en laat hun verhalen je helpen om vandaag nog de wereld te veroveren.

Cleopatra

en

Je familie in het gareel houden

(CIRCA 69-30 V.CHR.)

Niemand weet beter op welke knoppen hij bij jou moet drukken dan je broer of je zus. Dat is een nauwe band en het kan heel erg misgaan als we strijd leveren om de aandacht van onze ouders. Wie heeft nooit geprobeerd een broer of zus te overtuigen dat hij of zij eigenlijk in de supermarkt was gekocht, of de schaar in de haren van haar lievelingspop gezet omdat, nou ja, gewoon, daarom? Maar er bestaat een historisch verhaal dat als waarschuwing kan dienen voor degenen die net te ver dreigen te gaan met onze dierbaren, zoals de enige echte Koningin van de Nijl ons laat zien. Ze was niet alleen beroemd om haar onthutsende machtsspelletjes, gepassioneerde liefdesaffaires en spectaculaire charisma, maar Cleopatra – of om haar bij haar volledige, indrukwekkende titel Cleopatra VII Thea Philopator te noemen – wist ook het nodige over de dynamiek in een familie, en dat heeft ze nooit zo meedogenloos getoond als in haar nietsontziende opmars naar de macht.

Tot zijn dood op haar achttiende regeerde Cleopatra samen met haar vader, Ptolemaeus XII Auletes. Naar Egyptisch gebruik kon ze de troon niet behouden zonder mannelijke gemaal en ze werd dus uitgehuwelijkt aan haar twaalf jaar oude broer Ptolemaeus XIII, wat helemaal niet creepy was in het Egypte van die tijd. Maar het was duidelijk wie het voor het zeggen had en na verloop van tijd zorgde de uitgekookte Cleopatra ervoor dat haar broers naam uit bijna alle officiële documenten werd geschrapt. Cleopatra had een feilloos oog voor de macht van een scherpe geest en voor het effect van een groots gebaar, en ze scoorde hoog op wat we nu emotionele intelligentie zouden noemen. Ze had een ongelooflijke stem (de meeste mensen denken dat die stem haar zo verleidelijk maakte, eerder dan

haar schoonheid) en sprak twaalf talen vloeiend, wat betekende dat ze het zonder vertalers, diplomaten en ja, zonder adviseurs afkon als ze met buitenlandse potentaten van doen had. Belangrijke beslissingen nam ze zelfs vaak zonder haar hof te raadplegen. Haar hoofdadviseur en een van de generaals konden haar niveau van bazigheid niet aan en spanden heimelijk samen om Cleopatra ten val te brengen en te verbannen. Ze vervingen haar door haar kneedbaardere broertje.

Ondertussen was Julius Caesars ster rijzende. Hij had zijn rivaal Pompeius de Grote verslagen, die toevallig ook de beschermheer was van Cleopatra en haar broers en zusjes. Pompeius zocht zijn toevlucht in Egypte, maar werd vermoord door Ptolemaeus XIII, inmiddels een tiener, en zijn gevolg. Ptolemaeus deed het om zich van de gunst van Caesar te verzekeren, maar die werd juist woedend: hij was nog steeds trouw aan zijn Romeinse collega en voormalige schoonzoon, en als er iemand recht zou doen, was het JC zelf, niet een of andere machtsbeluste puber. Caesar reisde dus af naar Egypte en installeerde zich in het Koninklijk Paleis. Cleopatra, die hem van verre in de gaten hield, rook haar kans om haar positie terug te krijgen en liet zich bij hem afleveren, gewoon zoals we dat allemaal weleens doen, opgerold in een tapijt. De machtige legeraanvoerder raakte meteen door haar betoverd en tegen de tijd dat haar broer de volgende morgen arriveerde om te onderhandelen, had ze hem al aan de haak geslagen. In de oorlog die daarop volgde verdronk Ptolemaeus in de Nijl en Arsinoë, het zusje dat hem had gesteund en zichzelf in Cleopatra's paleis had uitgeroepen tot koningin, werd verbannen naar de tempel van Artemis in Efeze. Een paar jaar later bewerkte

Cleopatra haar nieuwe beau Marcus Antonius om Arsinoë te vermoorden, waarmee ze het oude spreekwoord kracht bijzette dat niemand je zo kan belazeren als je eigen familie.

Oké, Cleopatra's manier van doen is nogal drastisch als je wil uitzoeken hoe je je broer of zus kunt aftroeven (de zusterlijke genegenheid van *Fe del Mundo* staat ons meer aan, p. 75). Maar in de hitte van wat voor strijd dan ook, valt er iets te leren van haar lef en doelgerichtheid, van haar besef dat kennis macht is, van haar onafhankelijkheid en haar bereidheid met drama aandacht af te dwingen. Mocht je op enig moment razend moeten worden, dan biedt ze je een interessante strategie om te zegevieren. Heil en voorspoed aan Cleopatra: 'Betoov'rend wezen!' aldus Shakespeare, waarvan 'Elke schild'ring kleurloos, arm' was.